

Prof. dr. Rešid Hafizović

MARTIN LINGS I SUFIZAM

Svoje temeljne stavove i odnose prema sufizmu Martin Lings je iznio u svom djelu „Šta je to sufizam?“. Kroz nekoliko pitanja koja tretiraju fenomen sufizma, Poslanika islama, Objavu, doktrinu, metodu itd, a koja ujedno predstavljaju i poglavlja ove nevelike knjige, Martin Lings ne samo da nastoji predstaviti fenomen sufizma kao krunski segment muslimanske interpretativne tradicije i kao najbolju literaturu koja profilira inicijacijsku muslimansku hermeneutiku (*ta'wil*), on istodobno razmatra i ona pitanja u muslimanskoj vjerujućoj i mislećoj tradiciji koja već stoljećima predstavljaju trajne i neprolazne teme. Simbolički govoreći, kako je jedino i moguće govoriti o istinskom sadržaju sufizma, Martin Lings uspoređuje sufizam sa otkrovenjem koje poput goleme rijeke istječe iz okeana Beskonačnosti i razlijeva se u brojne rijeke i pritoke ovog konačnog, prolaznog svijeta. Sufizam je svjetlo koje isijava sa Orijenta one nebeske, apsolutne metageografije i svoje sutone doživljava na zapadnim obzorjima pojedinačne ljudske hijerogeografije ili „geografije“ pojedinačne, podložničke ljudske duše. Sufizam je iskonski duhovni zov, poziv, cjeloživotna disciplina i mudrost koja omogućuje svakom duhovnom vitezu željom inicijacijskog hodočašća da na svjetlosnom potopnom talasu „Nuha svoga bića“ stigne do Vrela vječnosti i beskrajna, na sjajni vrhunac mističnog Sinaja. (1) Voda svjetlosnog Okeana je samo jedna, ali dva ili tri otkrovenja, koja odande isijavaju, izvanjski nisu nikada ista. Mnogi inicirani nisu toga uvijek svjesni i prečesto su zaokupljeni pojedinačnim svjetlosnim talasima Okeana, a zaboravljaju vodu skrivenu iza njih. Oni previše čeznu za talogom tog okeana, za spoljnjim formama svoje religije koja se redovito tiče pojedinačne ljudske osobe kao takve. A religija u odnosu na svjetlosni Okean je isto što i prolazno ljudsko tijelo u odnosu na besmrtnu pojedinačnu dušu; ona je poput izdvojena, pojedinačnog morskog talasa u odnosu na beskrajno duboku i neuzbibanu vodu svjetlosnog Okeana.

Svladati uzbibanu morsku površinu i stići do vode skrivene iza nemirne površine Mora znači ozbiljiti svoju duhovnu sudbinu i dosegnuti najviši stupanj svog vlastitog duhovnog samoozbiljenja. Martin Lings bi još preciznije kazao da to znači stići u središte svijesti, jer postići svoje duhovno ozbiljenje, znači stići do iskonskog i vječnog Vrela života, a to vrelo života kvrcu u samom središtu beskrajnog svjetlosnog Okeana. Ali, to središte nije ni unutra niti izvan Okeana, niti je Okean izvana ili iznutra tog središta. Sufijino kretanje na put koji vodi ka onom središtu je neka vrsta naglog triježenja i budjenja, kao i bezglavog hitanja i sustizanja duhovne karavane koja je već uvelike odmakla na tom inicijacijskom putovanju. To je neka vrsta sufijinog prisjećanja vrhunarnog Ega koji beskonačno transcendiraju ljudski ego, i to je ono odbijanje morskog talasa koji je udario o žal sufijine duše i istom brzinom i u istom smjeru se vratio beskrajnim morskim dubinama. (2) Ta zvučna rezonanca, koju u sufijinoj duši izaziva neprekidno talasanje onog svjetlosnog Okeana, po mišljenju Martina Lingsa, nije ništa drugo doli postizanje ili realiziranje „najvišeg duhovnog stanja“. To je stanje potpune svijesti o tome da je sufijina duša zatočenik u svijetu oblika, ali, za razliku od duša običnih, neotriježenih ljudi, ona posjeduje svijest o slobodi i o tome šta znači biti slobodan, na koji način sufija prispijeva svijesti o postojanju dva središta svijesti/Svijesti, jednog ljudskog i drugog božanskog, i prispijeva

spoznaji o tome kako se ta dva središta svijesti na određenoj tački duhovnog samoozbiljenja mogu preklopiti. (3)

Sufizam je, prema ovakvom gledanju, „drvo Života“ koje raste na humusu sufijine duše, a čiji korijeni se razrastaju na nebu ili u samom talogu beskrajna svjetlosnog Oceana. Štaviše, sufizam je unutarnja matica ili skrivena, podvodna struja ili „podzemni tok“ literarnog teksta Božije objave, koji više od jednog milenija pokušava u nama otvoriti ono unutarnje osluškivanje Božije objave (*auditio revelatae*) i zadržati u našoj duši onu raskošnu duhovnu rezonancu Božijih riječi i njihovih jeka na osnovu kojih duša određuje pravac kretanja i povratka svom praroditeljskom domu i izbavljenju iz zemaljskog egzila. Sufizam, kako kaže Martin Lings, jedino i postoji u islamu i samo unutar njega djeluje, to jest unutar autentičnog teksta kur'anske Objave, tog jedinog preživjelog svetopovijesnog svjedoka za sve Božije riječi koje su ikada ječale svetom poviješću kao takvom. A intime predanih i vjerodostojnih sufija su ona uzana staza kojom se vraća uzvratni talas ili zvučni refleks Objave kao znak i opomena da su *rabb insani* (teokozmički mikrokozmos) i *insan rabbani* (mikrokozmički teokozmos) još u savezu vjernosti i povjerenja, i u onoj egzistencijalnoj *synergeia* koja na okupu drži svjetove s ovu stranu zvijezda. Univerzalnost duhovne poruke sufizma je po naravi takva da povezuje sve krajeve zemaljske i sve duhovno osobito njegovane mentalitete i intime sufijskih hijeratika, svejedno što su oni u isti mah na tako udaljenim i posvuda razbacanim vrhuncima naše zemaljske geografije i što govore uzajamno nepoznatim i nerazumljivim jezicima. Svi oni su, bez obzira na složene zemaljske razdiobe, granice i razdjelnice, jedna jedinstvena *communia spiritualis islamica*, jer ih duhovna poruka sufizma, poput zlatne niti onog gibljivog, unutarnjeg, krajnje duhovnog islama, povezuje i jednim istim duhovnim ritmom ljuljuška i uvodi u zajednički duhovni koncert (*sama'*) i odjeke nebeskih *octava* kur'anskih riječi. Ista nebeska arija odjekuje u svakom sufijskom srcu, gdje god da ono živi i ma kojoj ilovači zemaljskih podneblja pripadalo, jer unutarnji hram svakog istinskog sufije je gradjen po uzusima jedne iste svete umjetnosti islama i kur'anske arhitektonike, a i jedno i drugo su u takvom uzajamnom srazu da svetost kao krajnja svrha sufizma, potaknuta sufijskom gnozom (*ma'rifa*), priskrbljuje univerzalnost i gibljivost arhitekturi sufijina unutarnjeg hrama, a ova potonja kristalizira i ponazočuje najduhovnije i najapstraktnije poruke i odjeke same svetosti sufijske gnoze kao nepotrošivog nukleusa i supstance samih kur'anskih riječi.

Što se svetosti tiče, kao krajnje svrhe sufizma, ona nije drugo doli sinteza i sukus atributa Uzvišenosti i Ljepote bezlična i bezoblična *Lica Božijeg*, koje se ogleda u ulaštenu ogledalu sufijine *fitre*, njegove primordijalne prirode sazdane na sliku Ahmedova lica, jedinog kojeg je Bog izabrao da bude uzornim uzrokom (*khuluq 'azim, uswa hasana*) svekolikog i neprestanog Božijeg stvaranja. (4) Kur'an, kao nestvorena Riječ Božija i sama supstanca Božije mudrosti, predstavlja sukus Atributa Božijeg Veličanstva (*Sifat al-jalal*), a Poslanik islama kao najljepša čud i najdičnija prilika prema kojoj Allah oblikuje svako stvorenje, sukus je Božijih atributa Ljepote i Savršenstva (*Sifat al-jamal*). Simbolizam gornje paralele je jasno prepoznatljiv i u dvije velike noći u svetoj povijesti islama: *Lejlei-kadr* i *Lejlei-Miradž*. Prva noć simbolizira silazak božanske objave na Zemlju (*tanzil*), a potonja noć simbolizira znakoviti uzlazak Poslanika islama, kao primaoca univerzalne Božije mudrosti, na nebo, u samu blizinu Božanskog (*ta'wil*). Obje noći predstavljaju dvije neiscrpne teme sufijske literature i dva toposa na kojima se nadahnjuje sufijska literatura koja se bavi produbljenom egzegezom kur'anskog

teksta i onaj segment sufijske literature koji se bavi sufijskom hermeneutikom *par excellence*. Osim toga, horizontalno putovanje Poslanika islama od Mekke do Jeruzalema i njegovo vertikalno uznesenje od Jeruzalema do Lotosa granice dva su nepotrošiva duhovna obrasca za duhovno putovanje sufije koji je uvelike započeo svoj inicijacijski *sajr al-suluk*. To je ona *scala perfectionis* koju nastoji ozbiljiti svaki prilježni sufija kod svog duhovnog usavršenja i samoozbiljenja. (5) U mikrokozmičkoj i hijeropovijesnoj ravni rečeni *sajr al-suluk* sufije kao *homo viatora (salik)* je njegovo svakidašnje svladavanje „prostora“ njegove duše i uma, koji su njegova istinska horizontala i vertikala. Istinsku mjeru i jednom i drugom sufija pronalazi u „prostoru“ srca, onoga srca koje je Poslanik islama uobičavao označiti duhovnim organom vjere ili transcendentnim umom ili organom primordijalne inteligencije (*fu'ad*), ili organom duhovnog opažanja. Ko snagom ovog duhovnog organa uspije pronaći ravnotežu duha i duše, uma i volje, horizontale i vertikale, taj je izvojevao pobjedu života, veliki *jihad* ili taj je savršeno ozbiljio stanje samosvladavanja. (6)

Da bi nekako slikovitije objasnio odnose koji vladaju između uma, srca i duše, Martin Lings se poziva na tumačenje velikog sufijskog autora iz četrnaestog stoljeća 'Abd al-Razzaq al-Kashanija, koji je pojam duha označavao pojmom „sunca“, njegovu svjetlost je nazivao gnozom ili temeljnom sufijskom mudrošću, dan je poredio sa svijetom onostranoga ili transcendentnim svijetom izravnog duhovnog opažanja; noć je poredio sa ovdašnjim svijetom, svijetom neznanja ili, čak, posrednom, refleksivnom spoznajom koju na najbolji način simbolizira Mjesečev sjaj. Mjesec posredno unosi svjetlost Sunca u tmine noći, baš kao što srce prenosi svjetlost duha/uma na tamu duše. Ali, ovaj proces se ne dešava posrnutom čovjeku, jer kod njega je ovo svojstvo transcendentnog uma ili srca kao organa neposrednog duhovnog opažanja zaklonjeno tminama potpuno pomračene duše i čovjeka koji je, na taj način, izgubio svaku vezu sa Vrelom života. (7)

Onaj ko gubi svaku vezu sa Vrelom života ne posjeduje bilo kakvu svijest o „Skrivenoj Riznici“ Koja je stvaranjem čovjeka, krunskog Božijeg stvorenja u univerzumu, započela obznanjenje i oglašenje Svoje slave i Svoje apsolutnosti. Potraga za tom Riznicom, čiji tragovi su duboko zakopani u srcu ili u primordijalnoj prirodi svakog čovjeka istodobno predstavlja potragu za najvišim duhovnim stanjem u sebi u kome je nekoć prebivala svaka duša živa. Ta potraga je i sami *raison d'etre* cjelokupnog *sajr al-suluka*. Ona vodi onom duhovnom stanju vjere koje se zove *ihsan*, a sufija u tom stanju snagom srca kao organa neposrednog duhovnog opažanja svaku činjenicu vjere doživljava tako kao da je očima svojim vidi, uključujući i najuzvišeniju, Božiju Zbilju. Postići to duhovno stanje znači ući u onu duhovnu postaju (*manzil*) u kojoj je prebivao sami Poslanik kao *Dhikrullah*, što je bio jedan od njegovih naslova, Poslanik islama kao samo i neprestano Sjećanje Božije. Samo svojstvom *Dhikrullaha*, kojeg ozbilji u sebi, svaki istinski sufija je u stanju prenijeti jeke božanske slave sa svog jezika na svaki drugi organ svoga tijela i svoje duhovne fizionomije, od vrha svoje vertikale, do samog egzistencijalnog dna u sebi, koje se naziva kraljevstvom mineralnog.

Bilješke:

1. Martin Lings, *Quest-ce que le soufisme*, Edition du seuil, Paris, 1977, p. 6.
2. *Ibid.*, p. 9.

3. *Ibid.*, p. 16.
4. *Ibid.*, p. 45.
5. *Ibid.*, pp. 59-60.
6. *Ibid.*, pp. 60-65.
7. *Ibid.*, p. 67.